

BUDDHA DHARMA – PODSTAWOWE TERMINY DLA IGNORANTÓW

VLADIMIR IWANOWICZ VON LICHTENSTEIN

1. Wstęp – Budda Siakjamuni

We wstępie tego artykułu przedstawiono pokrótce sylwetkę Buddy Siakjamuniego (Mędrca z rodu Siakjów). W dalszych częściach wyjaśniono podstawowe pojęcia związane z buddyjską filozofią. Autor chce zaznaczyć, że nie jest buddystą, a definicje postarał się zaprezentować w możliwie najprostszy sposób.

Buddyzm (*Buddha Dharma* – Nauki/Ścieżka/Prawo Oświeconego) został zapoczątkowany przez żyjącego ok. 2 500 lat temu **Siddharthę Gautamę**, który przyszedł na świat w królewskim rodzie (kasta wojowników) na terenie dzisiejszego pogranicza nepalsko-indyjskiego. Wieszcz przepowiedział królowi, że dziecko zostanie

Budda kuszony przez Marę, personifikację ludzkich słabości

albo największym władcą w dziejach ludzkości, albo największym mędrcom, który poprowadzi miliony do wyzwolenia z *samsary*. Ambitny ojciec, który chciał, by jego syn rozszławił klan, otoczył go zbytkami – wybudował mu trzy różne pałace na trzy pory roku, usunął z dworu wszystkich starców i chorych, podarował mu najpiękniejsze konkubiny. Gautama postanowił jednak uciec z domu i zostać wędrownym ascetą. Po długotrwałych postach potrafił ponoć dotknąć własny kręgosłup przez brzuch. Gdy zrozumiał, że ani życie w skrajnej ascezie, ani hedonizm nie są w stanie wyzwolić od cierpienia, ani zapewnić trwałego szczęścia, postanowił podążyć Drogą Środka. Zjadł miskę ryżu, czym zraził do siebie swoich przyjaciół. Następnie usiadł pod drzewem figowym (drzewo *bodhi*) i medytował, dopóki nie pojął, czym jest cierpienie. Swoje pierwsze kazanie (Cztery Szlachetne Prawy) wygłosił przed byłymi towarzyszami: (1) życie jest *dukkha* (cierpienie fizyczne, psychiczne, brak zadowolenia i trwałej satysfakcji, rozczarowania), (2) przyczyną cierpienia są pragnienia, przywiązania i lgnięcia (np. głód istnienia lub nie-istnienia), (3) aby położyć kres cierpieniom, należy wyzbyć się egoistycznych pragnień, przywiązań i lgnięć, (4) narzędziem, które kładzie kres cierpieniom jest Ośmioraka Ścieżka (zbiór norm etycznych). Był to tzw. **Pierwszy Obrót Kołem Dharmy** i początek nauczania Buddy, z którego narodziła się nieisteistyczna religia – buddyzm.

Z biegiem czasu postać Buddy uległa deifikacji. Powstały różne szkoły (w tym „teistyczne” szkoły amidyizmu). W pierwszej fazie rozwoju religii Siakjamuni był jedynym buddą, jednak w miarę rozwoju doktryny pojawił się kult różnych buddów, bodhisattów, dharmapali oraz ich manifestacji.

2. Siunjata – Pustka

„Zewnętrzne zjawiska, takie jak forma etc., są puste – pozbawione własnej natury. Ponieważ istotą tej formy jest owa pustka, to forma jest pusta – pozbawiona własnej natury formy.”

- VIII Karmapa

Budda nauczał, że żyjemy w nietrwałym, niestabilnym i przemijalnym świecie – materialnym kontinuum bez początku i końca. Wszystkie elementy rzeczywistości, których doświadczamy zmysłami, są pozbawione trwałej natury, są puste. Nie jest to pogląd nihilistyczny (głód nie-istnienia), ponieważ by móc stwierdzić, że coś jest puste – pozbawione nieprzemijalnej natury, musimy mieć to Coś.

Aby lepiej to zrozumieć, skonfrontujmy *Siunjatę* z poglądem Martina Heideggera na piękno. Niemiecki filozof uważał, że piękno istnieje w przedmiocie (dziele sztuki) niezależnie od postrzegającego ten przedmiot, a więc nawet, gdy zniszczymy obraz, rzeźbę lub książkę, ich piękno nadal będzie trwać. Jest to pogląd eternalistyczny (głód istnienia). Budda powiedziałby, że piękno jest tylko komponentem, który nasz umysł dodaje przedmiotowi, który postrzega, a więc piękno jest zależne od umysłu postrzegającego (jest uwarunkowane przez umysł). Sam przedmiot jest pusty – ani piękny, ani niepiękny.

Budda jako asceta

Pustkę można rozumieć również jako prawdziwą naturę rzeczywistości.

3. Anatman – brak ego

„Owo ego jest pochodną ciemnoty nieprzemyślanych obiegowych opinii. Nie jest ze swej natury ustanowione.”

- VIII Karmapa

Słowo *Anatman* oznacza dosłownie *nie-dusza* (*an* – zaprzeczenie + *atman* – dusza). O ile *Siunjata* dotyczyła rzeczywistości (przedmiotów), o tyle *Anatman* określa pustkę podmiotów (doświadczających rzeczywistości).

Budda nauczał, że w człowieku nie ma żadnego trwałego, stabilnego ego, duszy lub osobowości. Istota składa się jedynie z pięciu *skandh* (skupisk), które są przemijalne, a więc nie można znaleźć w nich czegoś, co byłoby nieuwarunkowane. Pięć skupisk to: ciało

fizyczne, odczucia (szufladki, w które wkładamy wszelkie doświadczenia: pozytywne, negatywne i obojętne), percepcja, formacje mentalne (np. gniew, nienawiść, miłość) oraz świadomość.

Budda uważał, że to, co nazywamy sobą, jest tylko iluzją umysłu. Nie znaczy to, że buddyzm neguje istnienie osobowości, uważa jedynie, że nie jest ona trwała. Jest zmienna, płynna. Podobny pogląd odnajdujemy u Zygmunta Freuda oraz Karla Krausa, który stwierdził, że człowiek w wieku dwudziestu lat ma więcej wspólnego z innym człowiekiem w wieku dwudziestu lat, niż z samym sobą w wieku pięciu. Nasz stan psychiczny jest tylko chwilowy, uwarunkowane przez czynniki zewnętrzne lub wewnętrzne.

Mahakala, jeden z najważniejszych dharmapala buddyzmu tybetańskiego

Przyjmując pogląd *Anatman* rodzi się pytanie, które zadano również Siakjamuniemu – jeśli nie ma duszy, ani czegokolwiek, co mogłoby przetrwać śmierć, to co ulega reinkarnacji?

4. Reinkarnacja – kontinuum umysłu i ciała

Budda odpowiedział, że nie ma tego, który się odradza, jest samo odrodzenie, które z kolei uwarunkowane jest przez *karmę*. *Karma* jest przyczyną, która sprawia, że po śmierci jednej istoty (rozpadzie pięciu *skandh*), powstaje kolejna (również złożona z pięciu skupisk).

Avalokiteśwara, bodhisattwa współczucia

Mówi się również, że istota nie jest tym, kim była, ani nie będzie tym, kim jest, ale nie będzie, ani nie była niczym innym. W kontinuum, które nie ma początku, odradzaliśmy się niezliczoną liczbę razy. W ciągu tych odrodzeń składaliśmy się i będziemy się składać (dopóki nie osiągniemy oświecenia) z pięciu nietrwałych skupisk (nie byliśmy i nie będziemy niczym innym niż jesteśmy), jednak za każdym razem byliśmy i będziemy uwarunkowani inaczej. W zależności od karmy kolejne ogniwo kontinuum będzie lepszym lub gorszym odrodzeniem.

5. Karma

Słowo *karma* oznacza *czyn*. W czasach Buddy był to odprawiany przez braminów rytuał, na których tylko bogaci mogli sobie pozwolić. Biedni musieli pogodzić się z faktem, że mają bardzo niewielkie szanse na poprawę własnego losu, a więc na poprawę warunków

przyszłych odrodzeń. Budda zrewolucjonizował ten pogląd. Niekiedy mówi się, że dał ludziom *karmę* – uczynił z nich panów własnego życia.

Karma powstaje z naszych czynów, intencji i myśli. Po śmierci warunkuje przyszłe odrodzenie, ale nie działa, tak jak przyjmuje to hinduizm, w sposób liniowy. Ogólnie buddyzm wyróżnia **nasiona karmy** oraz **karmiczne warunki**. Aby nasiona zakiełkowały i wydały owoce (karmiczne skutki), potrzebują odpowiednich warunków jak wilgoć, żyzność gleby, nasłonecznienie (są to np. sytuacje, w których doświadczamy). Dopóki nie zainicjują się odpowiednie warunki, karmiczne nasiona nie wydadzą swoich owoców. Aby uniknąć złych skutków naszej karmy, powinniśmy żyć w sposób etyczny, moralnie dobry.

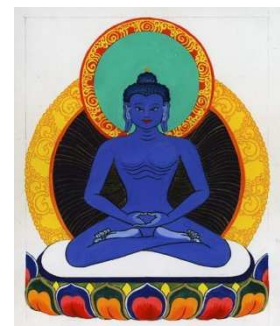
6. Czym jest oświecenie i stan buddy?

Siakjamuni nigdy nie wyjaśnił dokładnie, czym jest oświecenie (stan buddy). Mawiał, że można go tylko doświadczyć, jego opisanie ludzkim językiem jest niebywale trudne, a nawet niemożliwe.

Wiemy, że stan buddy oznacza wyzwolenie od *samsary* (ciągłego kołowrotu wcieleń i cierpienia związanego z narodzinami, życiem i śmiercią). Jest to nieuwarunkowane istnienie (*nirwana*). Aby osiągnąć *nirwanę*, należy praktykować nauki Buddy (buddów).

Co dzieje się z oświeconym w chwili śmierci? Czy istnieje po śmierci, czy też nie istnieje? Siakjamuni odpowiedział na to pytanie, że ani istnieje, ani nie istnieje. Niekiedy stan oświecenia przyrównuje się do oceanu, do którego wpadają pojedyncze rzeki. Ich wody nie przestają istnieć, lecz tworzą coś większego, transcendentalnego.

Szkoły *mahajany* (Wielkiego Wozu) wypracowały pojęcie **Trzech Ciał Buddy** (*Buddha Trikaja*). Jest to swoisty zbiór cech, którymi powinien odznaczać się budda. Poniższa tabela obrazuje w najprostszym sposobie tę mahajanistyczną doktrynę.

Adibuddha Samantabhadra

<p>Adibuddha (Budda Pierwotny lub Samoistny) – personifikacja natury rzeczywistości, Dharmy, Pustki. W różnych szkołach jest nazywany różnymi imionami: Samantabhadra, Wadźradhara, Amitabha lub Wajroczana</p>		
<p>Dharmakaja (Ciało Dharmy) – określenie na transcendentalną, nieuwarunkowaną, trwałą naturę oświecenia. Reprezentują ją tzw. Buddowie Medytacji np. Amitabha.</p>	<p>Sambhogakaja (Ciało Radości) – określenie umysłu oświeconego lub manifestacji buddy w świecie bodhisattów. Sambhogakaję Amitabhy jest bodhisattwa Awalokiteśwara.</p>	<p>Nirmanakaja (Ciało Emanacji) – określenie ciała fizycznego buddy, w którym manifestuje się dla pożytku cierpiących w <i>samsarze</i> istot. Nirmanakaję Amitabhy i Awalokiteśwary jest Siakjamuni.</p>